

ונראה שלזה בא הרמז שמבדילין בעולת העוף – היינו שצריך שיהא הראש שבו עלתה המחשבה, נבדל מן הגוף שבו הלב. וגם בעולת בהמה... ועל כן, הא דמבדילין בעולת העוף הוא הרמז שצריך שהמחשבה הרעה לא תחדור לתוך הלב.

אבל בחטאת העוף אינו מבדיל; שהחטאת באה על השוגגין שהיו בלי ידיעה שמשכנה במוח, ולזה צריך כפרה מחמת שמעשיו היו נפרדין ממחשבתו – כי כל מעשה האדם צריך להיות על פי הוראת השכל, והעושה מעשיו בלי הוראת השכל, ממציאים לו חטא בשגגה. וזהו הענין שכל השוגגים צריכים כפרה, שאלמלי היו מעשיו תמיד עפ"י הוראת השכל, לא היה מזדמן לפניו חטא אשר יחטא בו, על כן אין מבדילין בחטאת העוף. ודוקא בחטאת בהמה שאין השחיטה כשרה בסימן אחד, מוכרח להבדיל, דאי לאו הכי לא היה מפיך חיותא, אבל עוף דמפיך חיותא בסימן אחד ונכשרה המליקה, שוב אין מבדילין – להורות שצריך שהלב יתנהג על פי הוראת השכל.

ואף שבין המביאים חטאת העוף נמצא גם שבועת העדות, שמביאין על הזדון כבשגגה (ככפ"ב דכריתות). מכל מקום כל המנויים כאן, כתוב בהם 'ונעלם'. ואפשר שזה טעמו של ר' אליעזר בר' שמעון שאמר 'שמעתי שמבדילין בחטאת העוף, ומאי 'לא יבדיל' – אין צריך להבדיל, משום שמדייק כן משבועת העדות וסובר שבא ללמד על הכלל כולו, ולשיטתו לא נאמר אלא ציווי להבדיל בעולה (שם משמואל ויקרא תרע"ה).

דף טז

תאמר בעולה ששינה את שמה לדבר שכולו היתר' – וגם דם החטאת המגיע למזבח ואינו מותר לאדם, אין בו מעילה כשאר דם הקדשים שמיעטוהו מדין מעילה כדלעיל מו.

'מדלא קאמר ליה הכי שמע מינה נחית ר' אליעזר לטעמיה דר' יהושע, דאמר רב אדא בר אהבה אומר היה ר' יהושע עולת העוף... נמשכת ונעשית חטאת העוף... כך היא הצעה של משנה כולה. רב אשי אמר...' – לכאורה משמע שדברי רב אדא בר אהבה יכולים להתפרש בשני אופנים: אופן אחד (כך היא הצעה של משנה כולה) – כל שינה במעשה ובמקום ובמחשבה, מושכו למה שחשב עליו, בין עולה לשם חטאת ובין חטאת לשם עולה. אופן שני פרש רב אשי – דוקא בעולה לשם חטאת, שטרם שלמה עבודת עולה, שלמה עבודת חטאת – בסימן אחד (כפרש"י). בזה בלבד אמר ר' יהושע שנמשך ונעתק.

ולפי שני האופנים הללו מובן מדוע לא הקשה רבי אליעזר מאשם שעשאו בשינוי בעלים – לא מיבעיא לפירוש רב אשי, שאין שייך למשוך אלא בעולת העוף שעשאה כחטאת, אלא אף לפירוש הראשון אין שייך למשוך אלא כאשר שינה את מעשה הקרבן לאותו קרבן שאליו הוא נמשך, כגון חטאת לשם עולה כמעשה עולה ולמעלה, אבל אשם ששחטו בשינוי בעלים, אמנם עשה בו שינוי מעשה, אך אין זה שינוי הכשר בשלמים הלכך אינו מושכו אליו.

ומבואר לפי זה שדברי רבא 'נחית ר"א לטעמיה דר"י' אינם מחייבים לפרש כמסקנת רב אשי. ואולם מרש"י משמע קצת שאנו נצרכים לדברי רב אשי כדי לפרש מדוע לא הקשה ר"א משינוי בעלים. וצריך באור מה הכריחו לפרש כן, כנגד המשמעות הפשוטה לכאורה.

[ואין לומר שאם עשאו לאשם לשם אדם שנדר שלמים, הרי זה שינוי מעשה המושכו לשלמים – שהרי גם אם נאמר שיימשך לשלמים הלא ישאר הפסול דשינוי בעלים, מבעלי שלמים זה לבעלי שלמים השני, ואין כאן שינוי שהוא מתכשר במה שאנו מושכים אליו].

ונראה שרש"י סבר דאליבא דאמת דברי רב אדא בר אהבה אינם מתפרשים אלא כרב אשי, ומה שאמרו 'כך הצעה...' – היינו דחיה בעלמא שמהמשנה אין להוכיח מידי, שמא חולק בשני האופנים, אולם לפי האמת אין סברא לומר שחולק בכל שינוי רק מעולה לחטאת. וכן משמע מדברי רש"י לעיל (סו: ד"ה אלא), שדברי רב אדא מתפרשים רק כסברת ר"א ולא באופן אחר.

'עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, כיון שמלק בה סימן אחד נמשכת ונעשית חטאת העוף' – לפי זה יש לפרש דברי ר' אליעזר במשנה לר' יהושע כך: קדשי קדשים ששחטן בדרום ושחטן לשם שלמים לדבריה היה בדין שיימשכו וייעשו שלמים. אלא שאם כן אין מובן תירוצו של ר' יהושע שכן שינה את שמם לדבר שיש בו איסור והיתר – מה בכך, עדיין נאמר שיימשכו להיות שלמים. וצריך לומר שודאי אין שייך ענין זה שיימשכו לקרבן אחר אלא בקנים (וע' בתוס' שנתנו טעם בדבר), אלא שבתחילה לא סבר ר' אליעזר טעם זה בדברי ר' יהושע, ולכך הקשה לו משלמים. ור' יהושע השיבו לפי דעתו – שכן דרך התנאים, להשיב תשובה לשואל לפי דעתו (קרוב לזה בחדושי הנצי"ב, ע"ש).

– יש לראות מקור שיטתו של ר' יהושע, בדברי הכתוב (ויקרא ה,י): **ואת השני יעשה עלה כמשפט –** הא אם נעשית שלא כמשפט, נמשכת מעולה ונעשית חטאת (עפ"י משך חכמה ויקרא שם. עוד בענין יכולת הכהן לשנותו מקדושה לקדושה, ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב כה, ט).

'כיון דהא הכשירה בסימן אחד והא הכשירה בשני סימנין, ועולת העוף למטה ליתא, כיון דמלק בה סימן אחד, נמשכת ונעשית חטאת העוף' – מרש"י משמע שהטעם הוא כיון שמליקת עולה בשני סימנים ושל חטאת בסימן אחד, הרי כשעשה סימן אחד כמעשה החטאת ולשם חטאת ובמקום החטאת, חל שם חטאת קודם שחל שם עולה פסולה, שהרי לא נגמרה עבודת העולה אלא בשני סימנים. ואולם בתוס' (ד"ה ועולת – בפרוש הר' היים) משמע שאין הטעם תלוי בהקדמה, אלא מה שאמרו 'הא הכשירה בסימן אחד...' הוא רק סיבה למעשה נוסף שהוא פסול בעולה וכשר בחטאת, בצירוף שינוי המקום – שעל ידי כך נמשך מזה לזה.

ונראה נפקא מינה לדינא בין הטעמים; עולת העוף שעשאה למטה לשם חטאת וחתך שני סימנים ושהה בין סימן לסימן, ולא חתך רוב בשר [כמ"ד דמעכב] עד לאחר הסימן השני; – לפי רש"י, חלה מליקת עולה פסולה, שהרי אין חל הכשר חטאת אלא אחר חיתוך הבשר. ולתוס', לפי הדעה המכשירה בחותך שני סימנים בחטאת העוף (ראבר"ש. וברמב"ם משמע שאם לא הבדיל לגמרי, אף לחכמים כשר) – הרי יש כאן מעשה הפסול בעולה משום שהיה [כמאן דאמר שהיה פוסלת] שהוא כשר בחטאת. אך יש לעיין שמא גם בחטאת הוא פסול, שהרי שהה לפני שחתך רוב בשר. וצריך בירור. (וע"ע בענינים אלו בחזו"א יז, יב-טו ובשפת אמת).

(ע"ב) 'תא שמע, חטאת לזו ועולה לזו... תימשוך ותהוי חטאת העוף... תא שמע... תימשוך...' – לכאורה תמוה מה מקשה, אימתי אמרו שנמשכת ונעשית חטאת – באופן שעקר שמה ממנה, שעשאה בפירוש לשם חטאת, אבל במשניות דקנים שהכהן לא נמלך וסבור שהיא חטאת, הרי זו עקירה בטעות (ע' במנחות מט), והרי זה כעולת העוף שעשאה למטה לשם עולת העוף, שפסולה. ונראה שזה שעקירה בטעות אינה נחשבת עקירה, זהו משום 'סתמא לשמה', וכיון שמחשבתו בטעות אינה מחשבה, הרי קדשים סתמן לשמן הם עומדים, לכך כשר. אבל כאן סתמא לאו לשמה קיימא כאשר עושה אותה למטה, אדרבה, כשנעשית למטה סתמה לחטאת עומדת, שהרי אם עושה אותה למטה לשם חטאת – חטאת היא, ואם לעולה – הרי היא פסולה.

ועוד זאת יש לומר, מה טעם אמרו חכמים עקירה בטעות אינה עקירה – כי אומדים דעתו שאילו היה יודע מה הוא, היה עושה לשמו, וכאן אילו ידע מתחילה שהיא עולה, היה עושה למעלה, אך עתה שעשאה למטה, הרי אם תשאר עולה תהא פסולה, ואם תמשך ותנתק לחטאת תהא כשרה, אם כן ודאי טוב לו שתשאר במחשבתו שחשב בה ותיעשה חטאת, ולא תהא עולה ותיפסל. הלכך בזה גם מחשבה בטעות מחשבה היא, שעל ידה היא מתכשרת.

וכיון שכך, לפי מסקנת הסוגיא שמודה ר' יהושע שעולה שעשאה כחטאת אינה עולה לבעלים לחובה, אם כן, אף אם תשאיר את מחשבתו לשם חטאת – חטאת פסולה היא, שוב חוזר הדבר לעקירה בטעות כבכל מקום, ואין כאן עקירה. ויוצא אם כן שבכל האופנים הללו שבמשניות במסכת קנים – מועלים בהם, כיון שעל ידי טעות נעקרו. [וכן לפי התירוץ הראשון בגמרא, כיון שגם כשמולקן לשם חטאת – פסולין, אם כן סתמן לשמן הם עומדים ואין כאן עקירה] (אור שמח הל' פסולי המוקדשין ז,ו).
ע' גם ב'קרבן אורה' שהעיר על השוואת הגמרא, וכתב 'יש ליישב'.

*

'... קינים תעשה את התיבה' – היינו שלא תשתכר, רק תהא בישוב הדעת, כי קנים הוא חדרים, כמו מי שיש לו חדרים הרבה צריך שיהיה לו ישוב הדעת לידע מקום כל חדר ותשמיו. וגם מסכת קנים מורה על זה, ולכן מי שאין לו ישוב הדעת ולב טהור, אינו מבין לאמיתם את עומק דברי תורה הנמצא במסכת קנים' (מתוך מי השילוח ח"א פר' נח).

'... והנה באתי עד הלום לפרש בעזרת אבינו שבשמים, מסכת קינין החמורה שבחמורות שבכל הש"ס, בפירוש מספיק מזוקק שבעתיים, אשר עד הנה לא זכיתי לראות עוד על מסכת זו פירוש שלם אשר יפלש כל סתרי תעלומותיו. וביחוד מאן גבר ומאן גבר למשרי כל קטרין בשלש משניות אלו האחרונות... שמעו גם בעלי תריסי התורה – וירגזון, חיל אחז יושבי גזית מדרשות, כי גם דדלו דיילי גם בהון נפל סתר פתר, כי גם שרים עצרו במילין, ולוחמי מלחמת התורה כף ישימו לפיהם, יודו ולא בושו, כי בסלע המחלקות הזה, הנה קהה הברזל חרבותם, כי סגור ומסוגר המסכת זאת כעיר בצורה, וכבריא ארמון נצורה, וסובו ורובו בעלי חיצים, וישיבו חרבותם אל נדנה... ' (מתוך דברי סיום של הג"ר ישראל לפשיץ, לפירושו 'תפארת ישראל' קינין).

דפים סז – סח

כללים ושיטות

מבוא ומעט כללים לעניני קינין המבוארים בסוגיא

א. קרבנות העוף אינם אלא שנים: חטאת ועולה. החטאת – לעולם אינה באה אלא בחובה. והעולה – פעמים חובה ופעמים נדבה.

וכולם אין מטמאים בבית הבליעה טומאת נבילת עוף טהור, שמליקתן הוציאתן מידי נבילה (לענין טומאה בלבד אך לא לענין איסור), וכדלהלן סח.

ב. האופנים שאין דין 'מעילה' בקרבן העוף; חטאת העוף שנעשתה כהכשרה, לפי שהותרה לכהנים יצאה מידי מעילה, כדן כל הקדשים שהותרו לאדם, שאינם בכלל קדשי ה'.
 עולת העוף שעשאה למטה ומלקה כחטאת ולשם חטאת – לדעת ר' יהושע נמשכה ונעשתה חטאת-העוף ויצאה מידי מעילה. ורבי אליעזר חולק, כדלקמן.
 עולת העוף שנתמצה דמה, מוראתה ונוצתה יצאו מידי מעילה אבל אסור ליהנות מהם מפני שדינם להיקבר בבית הדשן (עפ"י תמורה לד. ורש"י).

דפים סו – סח

קג. מה דינה של עולת העוף שעשאה כמעשה חטאת העוף, ומה הדין במקרה הפוך?

עולת העוף שעשאה למטה ומלק בה סימן אחד כחטאת-העוף, ועשאה לשם חטה"ע – בזה אמר רבי יהושע שאין בה מעילה, כדן חטה"ע שנעשית בהכשר. ובאר רב אדא בר אבהו שיטתו, מפני שנמשכה מעולת העוף להיות כחטאת, כיון שעשה בה מעשי חטאת הפוסלים בעולה (וגם עדיין לא חל פסול העולה בסימן אחד, הלכך מיד כשחתך סימן אחד, מתכשרת להיות כחטאת. עפ"י רש"י). ואולם הסיקו בגמרא שאינה עולה לשם חובתו ועדיין לא כיפר. ורק לענין דין מעילה הריהי חטאת לרבי יהושע.
 א. י"א שמדאורייתא לא כיפר וי"א מדרבנן (עתוס). ובשפת אמת צידד [שלא כדברי התוס'] שנאכלת לכהנים.
 ב. הלכה כרבי יהושע.

ואולם חטאת העוף שעשאה כמעשה עולה – לא נעשית כעולה ופסולה ויש בה מעילה (רב אשי. והטעם, שאין במליקתה שינוי מקום הפוסל בחטאת ומכשיר בעולה, שהרי מליקתה כשרה בכל מקום (עפ"י תוס'). ועוד, שחל בה הפסול קודם שיחול בה הכשר העולה. עפ"י רש"י).

דפים סז – סח

קד. שתי נשים שהביאו קן אחד בשיתוף, ופרשו פרידה (= גזול) מסוימת שתהא לחטאת לפלונית והאחרת תהא לעולה לפלונית, ונתנום לכהן, ולא נמלך לידע מהי כל פרידה, אם עולה או חטאת – מה הדין במקרים דלהלן;

א. עשה שתיהן למטה, לשם חטאת. או שתיהן למעלה, לעולה.
 ב. עשה את האחת למעלה, לעולה, והאחרת למטה, לחטאת.

א. עשה שתיהן למטה או שתיהן למעלה – מחצה כשר ומחצה פסול.

ב. עשה אחת למעלה ואחת למטה – שתיהן פסולות, שמא העולה נעשתה למטה והחטאת למעלה.

קה. שתי נשים שהביאו שלשה קינין בשותפות; קן אחת מפורשת וקבועה – העולה לפלונית והחטאת לפלונית. והשניה סתומה, שלא פרשו בה איזו פרידה לחטאת ואיזו לעולה. והקן השלישי – מפורשת, פרידה זו עולה ופרידה זו חטאת, אבל לא נקבע בה למי כל פרידה שייכת – מה הדין באופנים הבאים?
א. עשה את כולן למעלה (לעולה), או כולן למטה (לחטאת).

ב. עשה פרידה אחת מכל קן למטה, ופרידה אחת מכל קן – למעלה.

א. כולן למעלה או כולן למטה – מחצה כשר ומחצה פסול, שכשעשה הכל למעלה – שלש החטאות נפסלו. וכשעשה למטה – העולות נפסלו.

ב. עשה מכל קן פרידה אחת למעלה ואחת למטה – כולן פסולות, שמא עשאן שלא כדין, מלבד הקן הסתומה שבעשייתו קבען הכהן מהי העולה ומהי החטאת.

ואפילו הקן המפורשת שלא נקבע בה למי שייכת כל פרידה – אין להכשיר את זו שנעשתה למטה לסברת ר' יהושע שהעולה שנעשתה כחטאת נמשכת להיות כחטאת – כי מודה רבי יהושע שלא עלתה לבעלים לחובתו.

ויש מפרשים שאין זה אלא מדרבנן. ולפי זה למאן דאמר חולין שנשחטו בעזרה דאוריתא [אף בעופות], אי אפשר להביא קרבן חובה נוסף, שהרי מהתורה כבר נתכפרה בעולה שנמשכה לחטאת, נמצאת מביאה עתה חולין בעזרה. ורק למ"ד חולין שנשחטו בעזרה מדרבנן מביאה. וכן סובר רבי יהושע (עתוס'. וע"ע יבמות ז. וגזיר כט. וקר"א שם).

קו. יולדת שנדרה קן, מלבד קן-חובתה – מה דינה במקרים הבאים?

א. הביאה שתי קנים ולא ידע הכהן ועשאן שתיים למעלה (אחת מכל קן) ושתיים למטה.

ב. הביאה שתי קנים, קן אחד תורים ואחד בני יונה, ועשה הכהן שתי קנים למטה ושתיים למעלה, ואין ידוע איזה קן משני הקנים קרב ראשון ואיזה אחרון.

ג. כמקרה הנ"ל, אלא שפרשה בנדרה מאיזה מין תביא, ואינה זוכרת מה פרשה. והביאה שני קנים ממין אחד.

ד. כנ"ל, אלא שהקנים שהביאה היו של שני מינים, תורים ובני יונה, ואין ידוע איזה מין קרב אחרון.

ה. כנ"ל שפרשה נדרה, וגם קבעה להביא נדרה עם חובתה. והביאה שני קנים ממין אחד.

ו. כנ"ל, כשהקנים שהביאה היו של שני מינים, ואין ידוע איזה מין קרב אחרון.

ז. כנ"ל, ואין ידוע איזה מין נתנה, וגם אין ידוע מה עשה הכהן, אם כולן למעלה או כולן למטה או חצי חצי.

א. יולדת שנדרה קן מלבד קן חובה שלה, הואיל ועליה להביא שלש עולות (שתיים לנדרה ואחת לחובתה) וחטאת אחת, והוא שינה ועשה עולה אחת למטה – הרי על האשה להביא עוד פרידה אחת לעולה.

ב. כיון שהיא צריכה להביא עוד פרידה אחת לעולה מפני זו שנפסלה בעשייתה כאמור, ואותה פרידה צריכה להיות מאותו המין של הפרידה האחרת שבאותו קן, וזו אינה יודעת מאיזה מין באה נדבתה (שהרי אין ידוע מה קרב אחרון) – הלכך מביאה שתיים, תור ובן יונה, ויקרבו שניהם למעלה כעולה.

ג. כאשר מסופקת איזה מין פרשה בנדרה, עליה להביא לנדרה שני קנים, אחד של תורים ואחד של בני יונה. וכיון שמהקן שהביאה לנדרה נפסלה פרידה אחת – הרי צריכה להביא שלש פרידות לעולה – אחד מאותו מין שהביאה כבר, ועוד שנים מהמין האחר.

ד. כיון שאין ידוע איזה מין קרב באחרונה (ולעולם האחרון הוא הנדבה, לפי שהראשון קרב לחובתה. רש"י), נמצא שיש ספק אם קיימה את נדרה או שמא לא קיימתו כלל, וגם אין ידוע איזה מין נדרה – לכך צריכה להביא ארבע עולות – קן תורים וקן בני יונה.

ה. כאשר קבעה להביא נדרה עם חובתה, הרי זו כנודרת להביא שלש עולות ביחד. וכיון שנפסלה פרידה אחת מאותן שהביאה בתחילה, הרי גם אותה פרידה שהביאה אינה עולה לה כלל לקיום נדרה, מפני שלא הביאה שלש יחדיו. הלכך זקוקה להביא עוד חמש עולות; שני קינים כל אחד ממין אחר, ועוד פרידה אחת (מאותו המין של חובתה) מפאת קביעותה שקבעה להביא נדבתה עם עוף נוסף.

ו. כיון שחייבת להביא שלש פרידות ביחד, כאמור, והרי אינה יודעת איזה מין קרב לחובתה [כי אין ידוע מה קרב ראשון], על כן מלבד ארבע פרידות שצריכה להביא לנדרה מפני הספק, צריכה להביא עוד פרידה אחת מכל מין, לצאת מידי הספק של קיום קביעותה שקבעה להביא שלש, [והשלישי צריך שיהא ממין חובתה]. נמצאת מביאה עוד שש פרידות נוספות.

ז. באופן הזה שהכל מסופק, יש ספק גם על קן חובתה שהביאה, שמא נפסלו מחמת שינוי מקום. ומאידך יש צד שמא נעשו כדינן וכבר הוקבע עליה חיוב להביא נדבתה מאותו מין שקרב לחובתה, ואינה יודעת איזהו; הלכך צריכה להביא ארבע פרידות; קן תורים וקן בני יונה – לצאת ידי הספק שבנדרה, ותביא עמהם עוד תור ובן-יונה – לקביעותה שקבעה שלישי עם נדרה [ואם עולת חובתה הראשונה נפסלה, שנעשתה למטה – יעלה לה עתה לחובתה]. וצריכה להביא עוד חטאת אחת, מאיזה מין שתרצה (שמא הראשונות נעשו למעלה, ונפסלה החטאת ההיא). נמצאו חיוביה עתה שבע פרידות. בן עזאי אומר: צריכה להביא שתי חטאות, אחת תור ואחת בן יונה, שלדעתו מין הפרידה הראשונה הוא הקובע להביא פרידה אחרת מאותו המין, והרי יש ספק אם עולת חובתה הכשרה היתה תור או בן יונה. (אבל חכמים סוברים שהכל הולך אחר החטאת, ולכן די בחטאת אחת, ואחת מן העולות שהביאה, יחשב לחטאת לבן זוג, כפי מין החטאת) – הרי לשיטתו חיוביה שמונה. החטאות הללו אינן נאכלות לכהנים, שהרי על הספק הן באות.

דף סח

- קז. א. אלו מן העופות דלהלן מטמאים בבית הבליעה את האוכלם, ואלו אינם מטמאים: קרבן העוף שנמלק בהכשר; נמלק בשמאל; בלילה; בחוץ; שלא במקומם [כגון עולת העוף שנמלקה שלא על המזבח]; בפסול מחשבה; בשינוי במעשי עבודתיה; נמלק בסכין; תורים שנמלקו ולא הגיע זמנם או בני יונה שעבר זמנם; מחוסר אבר; חולין שנמלקו בעזרה.
- ב. עוף שנשחט בחוץ או בפנים, בחולין או בקדשים.
- ג. מהו הכלל בענין זה; מתי מטמא העוף בבית הבליעה ומתי אינו מטמא?
- א. עוף מן המוקדשין שנמלק בפנים בהכשר – אינו מטמא בבית הנבלה כשאר נבלת עוף טהור (כפי שדרשו להלן סט.).
- נמלק בשמאל או בלילה, או בפסול מחשבה, או בפסול בעשייתו כגון חטאת העוף שהבדיל הראש מהגוף, או היוזה שלא במקומו – אינו מטמא בבית הבליעה.